

Fjældskreddet i Arth-Goldau.

Af

Lektor Sophie Petersen.

Danske, som har været oppe paa Rigi, hvad enten de saa er kommet derop pr. Tandhjulsbane eller til Fods, vil blandt de Punkter, der derfra er blevet udpeget for dem, sikkert huske Navnet *Arth-Goldau*. Det betegner en stor Krydsningsstation: Arth, med tilhørende idyllisk Landsby: Goldau, som ligger mellem Zugersee og Lowerzersee.

I Sommeren 1929 opholdt jeg mig nogle Dage i Goldau og fik herved Lejlighed til at lære Egnen lidt nærmere at kende. Noget, man straks lægger Mærke til i Goldau, er den lille beskedne Landsbys paafaldende store og smukke Kirke, som man hurtigt ser er en Attraktion, ingen Schweitzer gaar udenom. Grunden hertil er, at denne Kirke med sit høje, slanke Taarn, der ses viden om, staar som et Mindesmærke over en vældig Naturbegivenhed, et frygteligt Fjældskred, der i 1806 ødelagde Arth-Goldau og 3 andre Landsbyer: Røthen, Unter- og Ober Busingen, og dræbte op imod 500 Mennesker. 100 Aar efter, da Landsbyen Goldau atter var vokset op, rejste man Kirken som et Mindesmærke over alle de Goldauer, der ligger begravet under Fjældskreddets mægtige Grus- og Stenmasser.

Goldau ligger ved Foden af det 1583 m høje *Rosshorn* og var i 1806 en Landsby med 360 Indbyggere; disse ernærede sig først og fremmest ved Kvægavl, men havde ogsaa lidt Ager- og Havebrug, og nogle faa drev Hjemmeindustri i Form af Silkespinderi. Landsbyen havde et beskedent Kapel og et Par Værtshuse, som især besøgtes af Pilgrimme, der valfartede til Einsiedeln eller til St. Malchuskapellet og Kløsterli-Kapellet paa Rigi.

Aarsagen til Fjældskreddet maa søges i Rosshornets ejendommelige geologiske Bygning. Det bestaar, ligesom Rigi, af et tertiært Konglomerat, det pliocæne *Nagelfluh*, en brokkeagtig Bjærgart dannet af Grus og større og mindre Sten, der er kittet sammen. Ind

imellem Lagene af Nagelfluh ligger Lerlag, som let opblødes af det nedsivende Vand og skrider ud ligesom vort hjemlige plastiske Ler ved Refsnæs og Lillebælt. Adskillige Aars stærke Regnskyl om Sommeren og voldsomme Snefald om Vinteren bidrog yderligere til at fremskynde Ulykken.

Om Morgene den 2den September 1806 regnede det stærkt, og man saa hele Jordlag begynde at løsne sig og glide ned ad Rossbjærgets Sider, Trærødder knagede, og Stene raslede af Sted. Ingen troede dog, at dette betød noget særligt, og fra Goldau iagttog man med Interesse, hvad der skete. Kl. 4½ om Eftermiddagen indtraadte selve Katastrofen; der dannede sig en vældig Revne oppe paa Bjærgget, og under voldsom Tordenlarm, som hørtes viden om i de nærliggende Kantoner, begyndte større og mindre Klippestykker at løsne sig og trille ned ad Bjærgget. Træstammer svajede frem og tilbage, og snart var det, som om selve Skoven kom i Bevægelse.

Store Skarer af Fugle tog Flugten og fløj over til Rigi, hvor Fjældskreddet først og fremmest mærkedes gennem den Luftbølge, det fremkaldte. Jordmassernes Bevægelse blev hurtigere og hurtigere, Grus, Sten, Træstammer og hele Fjældstykker raslede ned og rev i et Øjeblik Huse, Mennesker og Kvæg med sig, mens Luften formørkedes af Støv fra de udskridende Masser. Voldsomme Skrig lød fra Landsbyerne, og Folk prøvede at flygte, det hele gik dog saa hurtigt, at efter kun faa Minutters Forløb var hele Goldau og de omliggende Landsbyer omdannet til Grushobe. 457 Mennesker var dræbt, 110 Huse ødelagt, og der var sket en Skade paa 3 Millioner Francs. De nedstyrtede Masser anslaaes til 15 Millioner m², som ødelagde 500,000 m² Land.

I Løbet af Natten kom en Mængde Folk til fra de andre Dele af Kanton Schwyz, de havde Lygter med, og man begyndte at grave Ofrene ud af Ruinerne, ialt slap 220 derfra med Livet; men de havde mistet alle deres Ejendele og var ofte kommet slemt til Skade eller havde faaet Nervechok.

Lægen i Goldau, Dr. Zay, var allerede som Barn kommet meget paa Besøg i Goldau og kendte derfor Befolkningen ud og ind, han var Øjenvidne til Fjældskreddet, men slap levende derfra og sled utrætteligt i de følgende Dage og reddede mange Menneskeliv. Han forfattede senere en Bog: „Goldau und seine Gegend, wie sie war und was sie geworden“; den udkom i 1807 i Zürich og blev meget læst, den regnes nu for en stor Sjældenhed. Han gennemgaar i Bogen alle de enkelte Huse i Landsbyerne og fortæller om Beboerne og deres Skæbne.

En Del af de nedglidende Fjældmasser styrtede ud i Lowerzer-søen og forårsagede, at denne gik over sine Bredder og oversvømmede adskillige smaa Landsbyer, hvorved ogsaa en Del Menneskeliv gik tabt.

Gammelt Kort over den af Fjældskredet hærgede Egn.

I de første Dage efter Ulykken regnede det stærkt, og en Mængde Vand samlede sig i Smaasøer mellem Grushobene og blev i den følgende Tid Arnested for Myg, der her udklækkedes i Tusindtal og gav Anledning til Malaria, som krævede mange Ofre i Omegnen. Snart maatte man imidlertid af Hensyn til Trafikken anlægge en Landevej tværs over Grusmasserne, man prøvede ogsaa at lave nogle

Plantninger, disse mislykkedes dog i lang Tid, indtil Jordmasserne var blevet noget mere omdannede ved Vejrsmuldring og Forvitring.

De første nye Huse, som rejste sig, var et Kapel, der tillige tjente som Skole, og Værtshuset „Röszli“; det byggedes i 1812 og staar den Dag i Dag; alle Rigiturister, som er begyndt Opstigningen fra Goldau, vil kende dette Hus, der ligger lige over for det Sted, hvor Fjældvejen til Rigi drejer af fra Landevejen til Schwyz.

I Slutningen af det 19de Aarhundrede begyndte Goldau at vokse stærkt, Aarsagen hertil var dels Aabningen af St. Gotthard Banen i 1881 og i de følgende Aar af forskellige Sidebaner i Tilslutning til denne, dels Anlæggelsen af Tandhjulsbanen op til Rigi-Kulm, der jo i høj Grad førte Turister til Egnen. Arth-Goldau d. v. s. den nyopvoksede Stationsby + Landsbyen har *nu* langt over 2000 Indbyggere mod Goldaus 367 i 1806.

I 1906 højtideligholdt man Hundredaarsdagen for Fjældskreddet ved at nedlægge Grundstenen til den store Mindekirke, som indviedes i 1909. Baade inde i Kirken og nede i Arth-Rigi-Banens Tunnel er opsat Mindetavler, der fortæller den fremmede om den store Katastrofe.

Paa en Del af det nedstyrtede Areal er der ikke blevet bygget paa ny, det har faaet Lov at ligge hen og udgør nu en Slags Nationalpark. En frodig Plantevækst har bredt sig over den forvitrede Nagelfluh, og man har her indenfor en Indhegning anbragt schweitziske Dyr, dels frit, dels i Bure, og lavet noget, der er en Mellemting mellem en zoologisk Have og et Reservat i Stil med „Strödam“. Man har Lejlighed her til at se Stenbukke og Gemser, og de mange Redekasser, der er sat op, har lokket en Masse Fugle til, saa at den schweitziske Fuglefauna er godt repræsenteret.

Fra Parken er der yderligere en god Udsigt over det idylliske Goldau, som ligger meget smukt indrammet af Rigi og Rossberg og med Mindekirken ragende højt op over Byens lave Træhuse. Egnen er i høj Grad et Besøg værd, og det kan paa det varmeste anbefales Danske, som vil op paa Rigi, at foretage denne Exkursion fra Arth-Goldau i Stedet for fra Vitznau eller Weggis, der jo plejer at være det sædvanlige Udgangspunkt for Rigiture.

Foruden fra Alperne, hvor Fjældskred ofte indtræder, fordi krystallinske og løsere Bjærgarter veksler, kendes saadanne fra de fleste Bjærglande. 1756 skete der saaledes et meget betydeligt Skred ved Næsset i Romsdal. Jordmasserne faldt ned i en Fjord, hvis Vand steg flere Meter, saa at Bygninger langs Kysten bortskylledes, og 32 Mennesker omkom. I samme Land skete i Værdalen nær Stiklestad

et voldsomt Skred i 1893. Et Jordomraade paa 3 km² gled med 10 Gaarde ned i Værelvens Dal og bredte sig over 8 km². 15 Gaarde ødelagdes, og 111 Mennesker omkom ved Skredet og de dermed følgende Oversvømmelser af Elven.

Paa en Rejse senere i Sommeren 1929 til Grønlands Østkyst overværede jeg selv i Angmagssalik et vældigt Fjældskred. Paa den østlige Skraaning af det 600 m høje „Sømandsfjæld“ saa man en tidlig Morgen pludselig en mægtig Støvsy rulle af Sted medførende større og mindre Klippestykker, der lejrede sig som en høj Ur ved Fjældets Fod, mens Støvet endnu i flere Timer stod i Luften. Fjældene heromkring bestaar alle af Granit og Gnejs, der er meget medtaget af Frostsprængning, og saadanne „raadne“ Klipper er selvfølgelig, naar de er stejle som „Sømandsfjældet“, meget udsatte for Stenscred.

Fjældskreddenes Aarsag er først og fremmest Frostsprængningen, hvorfor de i Bjærglandene er hyppigst Foraar og Efteraar, hvor Luftens Temperatur om Natten synker under Nulpunktet, mens Solen om Dagen endnu kan give Sommervarme. I Morgentimerne, naar Isen i Sprækkerne smelter, løsnes de frasprængte Dele, og *Stenspringene* begynder. Sten efter Sten buldrer da drønende ned ad Fjældsiderne, oftest blot enkeltvis eller spredt, men undertiden, som vi har hørt det i det foregaaende, i Form af hele samlede *Stenscred* eller mægtige *Fjældskred*, der lejrer sig som en vældig Ur ved Bjærgets Fod.
